

**XVII.YÜZYIL
ÇUKUROVALI KARACAOĞLAN ADINA
TASNİF EDİLEN HALK HİKÂyelerİNİN
DEĞERLENDİRİLMESİ**

Nebi Özdemir

Türk Halk Edebiyatı bünyesinde yer alan Âşık Edebiyatının en önemli şahsiyetlerinden birisi de Karacaoğlan'dır. On yedinci asırda yaşadığını kabul ettiğimiz Çukurovalı Karacaoğlan ile ilgili çeşitli araştırmalar yapılmış ve Karacaoğlan değişik açılardan ele alınmıştır. Bununla birlikte Karacaoğlan adına tasnif edilen halk hikâyeleri üzerinde yeterince durulmamıştır. Bu konuda İlhan BAŞGÖZ ile A.Berat ALPTEKİN'in çalışmaları, en önemli çalışmalar arasındadır

(1). (2).

Bildirimde on yedinci yüzyıl Çukurovalı Karacaoğlan adına tasnif edilen üç adet hikâye metnini epizotlarına göre ayırarak mukayese ettim ve ortak ya da farklı yönlerini tespit etmeye çalıştım. Ayrıca, bu metinler ile Karacaoğlan'ın rivayetlere dayalı hikâyesi arasında bir bağın bulunup bulunmadığını da araştırdım. Bildirimde incelediğim metinleri genel olarak Türk halk hikâyesi plânına uygun oldukları için seçtim. Bu hikâye metinlerinin dışında görme imkânı bulamadığım ya

2 BAŞGÖZ, İlhan: *Biyografik Türk Halk Hikâyeleri*. Ank. 1949

3 ALPTEKİN. A.Berat: "Aşıkların Hayatları Etrafında Teşekkül Eden Halk Hikâyeleri" V.Milletlerarası Türkoloji Kongresi, 23-28 Eylül 1985, Tebliğler II.Türk Edebiyatı, İst. 1985, 9-14

: "Karacaoğlan'ın Hayatı Etrafında Teşekkül Eden Halk Hikâyeleri", 111. Milletlerarası Türk Folklor Kongresi Bildirileri, II.Cilt, Halk Edebiyatı, Ank. 1986, 23-33.

da bildirimde dahil edemediğim bazı metinler de vardır. (3) Ayrıca, araştırmamın bir bildirişi olması bütün bu metinleri topluca değerlendirmemi engellemiştir.

İncelememdeki 1 numaralı metnin musannifi Rasih YUKAY'dır. Hikâye kitabı "Karacaoğlan ile Benli Kız" başlığıyla 1954'te İst. Maarif Kitapevinde yayınlanmıştır. Yetmiş iki sayfalık nazım, nesir karışık olarak meydana getirilen metnin içinde resimler de bulunmaktadır. Araştırmamda kullandığım hikâye metni musannifin aynı adla yayınladığı kitabının beşinci baskısıdır.

2 numaralı metin "Karacaoğlan ile Yayla Güzeli" adını taşımaktadır ve musannifi Fevzi GÜRGEN'dir. Hikâye kitabı 1982 yılında Sağlam Kitabevi tarafından basılmıştır. Hikâye metni resimli olup nazım, nesir karışık olarak meydana getirilmiştir. Ayrıca, kitabın sonunda Karacaoğlan'a ait olduğu belirtilen 25 adet şiir de bulunmaktadır. İncelediğim metin, musannifin aynı adla yayınladığı eserinin üçüncü baskısıdır ve 46 sayfadan ibarettir.

3 numaralı metin ise "Büyük Resimli Karacaoğlan ile Karakız Hikâyesi" adıyla 1981 Halk Kitapçılık tarafından yayınlanmıştır. Metin, Murat URUZ tarafından hazırlanmıştır. Altmış dokuz sayfadan oluşan hikâye metni nazım ve nesir parçalardan meydana gelmiştir. Hikâye metninin arasına olay örgüsüyle ilgili resimler serpiştirilmiştir.

Bildirimde dahil ettiğim bu metinleri altı epizota ayırarak mukayese ettim.

1.Kahramanların aileleri:

1 numaralı metinde Karacaoğlan ile sevgilisi Benli Kız, Zeynep amca çocuklarıdır. Dedeleri Mehmet Arslan ise Türkistan'ın Bayat şehrinden Diyarbakır'a göç etmiş varlıklı bir kişidir. 2 numaralı metinde ise Gökçeğiz köyünde oturan Karacaoğlan'ın ailesi hakkında bilgi

(3) GÜLOĞLU, F.Rıza: Karacaoğlan. İst. 1942 (2.bs.1944)

GÜRGEN, Fevzi: Karacaoğlan ile Yayla Güzeli, İst. 1958 (1967, 1971)

KORGUNAL, M.Zeki: Büyük Halk Şairi Karacaoğlan'ın Aşk Maceraları. İst. 1959 (1964, 1966, 1968, 1970, 1972, 1977)

YUKAY, Rasih.: Karacaoğlan ile Benli Kız. İst. 1943 (1945, 1946, 1947, 1959, 1965, 1975)

YURDATAP, S.Münir.: Karacaoğlan ile Karakız. İst. 1939 (2.bs.1941)

mevcut değildir. Ancak, sevgilisi Yayla Güzeli Züleyha, Bürücek Yaylasında oturan aşiret reisi Akkoyunlu Mustafa Bey'in kızıdır. 3 numaralı metinde Karacaoğlan Bahçe kazasının Farsak köyünde yaşlı annesi ile birlikte yaşamaktadır. Sevgilisi Karakız Fatma ise Tarsus'ta oturan bir ağanın tek kızıdır.

1 numaralı hikâye metninin dışındaki metinlerde Karacaoğlan ile sevgilisi arasında akrabalık bağı bulunmamaktadır. Daha sade bir aileye mensup olan Karacaoğlan, ağa ya da beğ kızına âşık olur. Kahramanların aileleri arasında sosyal statü ve ekonomik yapı bakımından büyük farklılıklar bulunmaktadır. Bütün buna karşılık sevgililerinin erkek (3 numaralı metin) ya da kız (2 numaralı metin) kardeşleri bulunmaktadır.

2. Kahramanların doğumu ve âşık olmaları:

4 numaralı metinde Karacaoğlan'ın doğumunda yaşlı bir adamın yol göstericiliği etkili olur. Bu yaşlı adam evlenmekte tereddüt eden

Karacaoğlan'ın babasına, evlendiği takdirde bir erkek çocuk sahibi

olacağını müjdelir. Kara Ali aynı günün gecesi, rüyasında yaşlı

adamın müjdesini tekrarladığını görür. Daha sonra da

Karacaoğlan

dünyaya gelir. Çocuğa dedesi tarafından, kurbanların

kesildiği bir

törende kulağına ezan okunarak Akkoyunlu Uzun Hasan'ın

adı veri

li. Karacaoğlan'ın doğumunda iki yıl sonra Benli Kız doğar.

Ninesi

Hasan'a esmerliğinden dolayı Karaoğlan (Karacaoğlan),

Zeynep'e de

gerdanındaki benden dolayı Benli Kız lakabını takar.

Karacaoğlan ile

Benli Kız aynı okulda eğitim görürler. Kara Ali oğlundaki şiir

söyleme

yeteneğini keşfeder ve ona saz satın alır. Yörenin en usta

âşığı

oğlunu eğitmekle görevlendirir. Birkaç yıl geçtikten sonra

annelerinin

ısrarına dayanamayan iki kardeş çocuklarını nişanlarlar.

5 numaralı metinde Karacaoğlan ile Yayla Güzeli, Züleyha'nın doğumları ve yetişmeleri ile ilgili epizot bulunmamaktadır. 2 ve 3 nu

maralı metinlerde sevgililer tesadüfen karşılaşırlar ve

birbirlerine o

anda âşık olurlar.

1 numaralı metnin dışındaki diğer iki metinde Karacaoğlan'ın saz çalıp şiir söylemeyi nasıl öğrendiği belirtilmemiştir. Bütün metinlerde sevgi karşılıklı ve devamlıdır. Karacaoğlan sevgisini şiirle ifade eder. Buna karşılık sevgililerinin saz çalıp şiir söyleme yetenekleri yoktur. Her üç metinde de sevgi, bir beddua ya da rüya sonucu doğmaz. Kahramanlar arası aşkın doğmasında tesadüfler etkilidir.

3.Kahramanların evlenmelerinin engellenmesi:

1 numaralı metinde amcası Karacaoğlan'a kızını vermek istemez. İsmail Bey'in bu kararı almasında Karacaoğlan'ın miskin bir âşık olarak kabul edilmesinin yanı sıra daha zengin ve itibar sahibi kimsele rin Zeynep ile evlenmek istemeleri etkili olur. Bu amaçla İsmail Bey kızını iç kaleye kapatır ve para karşılığı tuttuğu dedikoducu yaşlı bir kadın vasıtasıyla da iki sevgiliyi birbirinden ayırır.

2 numaralı metinde Karacaoğlan'ın düğünde görüp sevdiği Züleyha bir başkasına sözlüdür. Züleyha'nın nişanlanması, hikâye kahramanlarının evlenmesini engelleyen tek unsurdur. 3 numaralı metinde ise Karakız'ın babası kızını kendisi gibi zengin bir ağa ya da beyin oğluyla evlendirmek ister.

2 numaralı metin hariç, diğer hikâye metinlerinde kahramanlar arası evlilik, kızın annesi, babası, kardeşi gibi yakınları ile kahya, ihtiyar kadın v.b. aile dışı kişilerce engellenir. 1. ve 3 numaralı metinlerde entrikacılar, sevgilileri bir daha görüşmemek üzere ayırmayı başarırlar. Bu başarı kesindir ve mutsuz sonu hazırlar. Belirttiđim her iki metinde de entrikacılar, genç kızın hastalanması üzerine yaptıklarından pişman olurlar. Ancak bu durum sevgililerin tekrar birleşmelerini sağlamaz. Her üç metinde de Karacaoğlan ayrılık acısını unutmak için seyahate çıkar.

Metinler arasındaki diğer bir ortak nokta da, Karacaoğlan'ın entrikacı ya da rakiplerle mücadele etmemesidir. Hikâye metinlerinde kahramanlıkla ilgili unsurlara rastlanmaz. Karacaoğlan bu metinlerde daha çok sanatçı kişiliğiyle yer almıştır.

4.Karacaoğlan'ın seyahati:

1 numaralı metinde Karacaoğlan sevgilisinin kendisinden koparılması ve annesinin ölümü üzerine her şeyini satarak seyahate çıkar. 2 numaralı metinde Karacaoğlan sevgilisinin bir başkası ile nişanlanması üzerine köyünden ayrılır. 3 numaralı metinde ise Karacaoğlan sevgisine karşılık bulamaması üzerine, nasibini başka yerlerde aramak için evini terk eder.

1 numaralı metinde Karacaoğlan, sırasıyla Maraş, Antep, Adana, Konya, İsparta, Burdur, Denizli, Aydın, Erzurum, Muş, Bitlis, Siirt, Diyarbakır illerini dolaşır. Adana, Ceyhan, Hassa, İskenderun,

Halep, Hama Karacaoğlan'ın 2 numaralı hikâye metninde uğradığı yerlerdir. 3 numaralı metinde Karacaoğlan, Kozan, Maraş, Antep, Urfa, Tokat, Kayseri, Niğde, Tarsus'ta bulunur.

Seyahati sırasında Karacaoğlan, yukarıda saydığımız şehirlerin yanısıra, Elif, Şerife, Ayşe, Huri, Meryem, Züleyha, Esmâ, Sümbül, Yasemen, Cennet, Hörü, Eşe adlı güzelleri de sazıyla, sözüyle över. Metinlerde genç kız isimleri çeşitlidir. Daha çok nazım bölümlerinde tesadüf ettiğim genç kız isimleri metinden metine farklılık göstermektedir. Şöyle ki, 1 numaralı metinde Karacaoğlan'ın sevgilisinin adı olan Zeynep, 2 numaralı metinde sevgililer arasında habercilik yapan kızın adı olarak karşımıza çıkar. Yine 2 numaralı metinde Karacaoğlan'ın sevgilisi Züleyha diğer metinlerde methedilen bir güzeldir.

1 ve 3 numaralı metinlerde Karacaoğlan seyahatleri esnasında diğer güzellerle geçici ve belirsiz aşklar yaşar. 1 numaralı metinde Karacaoğlan Maraşta misafir olduğu evin Elif adlı kızına, eski sevgilisine benzediği için tutulur. 3 numaralı metinde ise Karacaoğlan konuk olduğu Âşık Paşa'nın karısı Mestnaz ile zoraki sevişir.

1 ve 3 numaralı hikâye metinlerinde Karacaoğlan tek başına seyahat ederken 2 numaralı metinde Karacaoğlan'a arkadaşı Ali eşlik eder.

5.Seyahatten dönüş:

1 numaralı metinde Karacaoğlan Diyarbakır'a döndüğünde, sevgilisinin hastalığını ve Adana'ya göç ettiklerini öğrenir. 2 numaralı metinde ise Karacaoğlan, sevgilisinin düğünü ile karşılaşır. 3 numaralı hikâye metninde seyahatten dönüş epizodu bulunmamaktadır. Çünkü, bu metinde Karacaoğlan sevgilisi Karakız, Fatma ile seyahati esnasında karşılaşır. 1 ve 2 numaralı hikâye metinlerinde Karacaoğlan'ın seyahatten dönüşü ile ilgili herhangi bir olağanüstü motife rastlanmaz.

6. Hikâye kahramanlarının sonu:

1 numaralı metinde Karacaoğlan'ın sevgilisi kapatıldığı iç kalede aniden rahatsızlanır. Bütün çabalara rağmen kızının iyileşmediğini gören İsmail Bey, kızını da yanına alarak Adana'ya göç eder. Ancak, Zeynep sevgilisinin yokluğuna dayanamayıp ölür. Adana'ya

gelip durumu öğrenen Karacaoğlan da bir süre sonra hastalanır ve sazıyla son bir kez türkü söyleyerek bu dünyadan ayrılır. Vasiyeti üzerine Karacaoğlan, amcasının kahyası tarafından sevgilisinin yanına defnedilir.

6 numaralı metinde Karacaoğlan'ın sevgilisi gerdek gecesinde hastalanır ve mevsimin ilk karı yağarken ölür. Karacaoğlan sevgilisinin ölüm haberini ikinci seyahati esnasında öğrenir. Bu metinde Karacaoğlan'ın akibeti hakkında bilgi verilmemiştir.

7 numaralı metinde ise Kozan'da zorla tutulan Karakız bir süre sonra hastalanır ve Tarsus'a geri getirildikten kısa bir süre sonra da ölür. Sevgilisinin ölüm haberini alan Karacaoğlan, Kırklar Mağarası'na girerek sırr olur.

İncelediğim metinlerde entrikacı ve rakiplerin akibetleri ile ilgili bilgi mevcut değildir. Sadece 1 numaralı metinde, Karacaoğlan'ın sevgilisinin babası, kızının ölümüne çok üzüldüğü ve kızının hemen arkasından öldüğü belirtilir.

Metinlerin son bölümlerini meydana getiren bu epozit, ortak özellikler taşır. Bütün metinler kötü bir şekilde sona erer. Hikâye kahramanları aniden hastalanırlar ve kısa bir süre sonra da ölürlər. Bu ani hastalanmanın tek sebebi ise sevgiliden ayrı yaşamaktır. Her üç metinde de Karacaoğlan sevgilisinin ölümünü daha sonra öğrenir. 2 numaralı metnin dışındaki diğer iki metinde Karacaoğlan ölür ya da efsanevî bir hususiyet kazandırılarak, sırr olur. Daha sonra sevgililerin mezarları, âşıkların ziyaretgâhı haline gelir.

İncelediğim hikaye metinleri, olay örgüsü bakımından ortak özellikler taşırlar. Metinlerdeki epizot sırası, küçük değişiklikler göstermekle birlikte aynıdır.

Ayrıca bildirimde incelediğim bu hikayelerin Karacaoğlan'ın rivayetlere dayalı hayat hikayesi ile de bir bağlantısının bulunmadığını tespit ettim. Hikaye metinlerinin, sözlü gelenekte yaşayan ya da yazılı kaynaklarda yer alan Karacaoğlan şiirlerine dayalı olarak yaratıldığı inancını taşımaktayım. Bu bildirimde on yedinci yüzyıl Çukurovalı Karacaoğlan adına tasnif edilen halk hikayelerinden üç tanesini incelemeye çalıştım. Sonuç olarak diyebiliriz ki, Karacaoğlan sözlü geleneğin yanı sıra yazılı gelenekte de bütün canlılığı ile yaşamaktadır.